

Miloš Latinović

ŠEKSPIROV
KLIJENT

ROMAN

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2018.

Dno iščezlog mora

Automobil je sekao prolećni vazduh klizeći niz sivi asfalt prema kordonu tek olistalih krošnji topola što su se, poput čvrstog stroja neobične vojske, protezale levo i desno od širokog puta. Cesta je presecala ravnicu. Nepregledne table polja crne, kao zift ugarene, bledosive, krem, okeržute poput porušenih domina, poput raznobojnih kartončića što deci služe za igru *slagarica*, pružale su se unedogled do jasne, oku vidljive, a opet tako istinito lažne linije horizonta, da bi tamo, tamo daleko, iza te crte, šava tankog, hirurškog, koji vezuje nebo i zemlju, padale i nestajale u nevidljivom i dubokom ambisu, u kojem skončava svet.

Svetlo i studeno nebo. Pod njim zemlja. Crna.

Masna.

Ta zemlja beše dno davno iščezlog mora, Panonskog, koje pre toga beše gigantski Paratetis, i dalje senonsko, kretacejsko, plitko trijasko more...

Hiljadama godina kasnije, mašine koje vade glinu za proizvodnju opeke zapinjale su za skelete ogromnih reptila, mamuta i džinovskih ajkula, ugljenisana ogromna stabla od kojih su građeni primitivni splavovi, temelje kuća i fortifikacija; ratarski plugovi spoticali su se o keramičke posude, ćupove i sablje metalne, razbijene pramce i kobilice, polomljene katarke, raspadnute crvotočne škrinje pune srebrnog novca i zlatom ukrašenog posuđa, za skelete robova, ratnika, veslača i mornara...

Oseti najednom bljutavi zadah vode. Slojeve mirisa. Zadah blata, soli, mulja...

Panonsko more, nestalo razvejano košavom, divljim vetrom, *presuditeljem*, što je ne birajući zaustavljao, koseći vojske i narode svojim velikim, ljutim i oštrim sečivom. More posta jezero ograđeno bedemom Karpata, da bi i ono presušilo prevareno lažljivom pričom o večnom toku golemih, naizgled beskrajnih reka, koje su, takođe zavarane daljinama, iščezavale kao da nikada nisu ni postojale, na tom zemljopisu što je strpljivo, uporno, tvrdoglavo, poput nevoljene mlade koju vreme pretvara u suprugu dostojnu poštovanja, postajao nepregledna *ravna zemlja*.

Ravna zemlja među silnim rekama.

Zemlja Agatrisa, koje je *otac istorije* Herodot nazvao *najraskošnjim među ljudima*, ali ne zbog toga što su izuzetno voleli zlatan nakit i jarke boje haljina i tetovaža, nego što su bili izuzetne atletske građe. Uostalom, Agatris beše Herkulov sin. *Ravna zemlja* – Geta, Dačana, protiv kojih je Marko Ulpije Trajan poveo rat kako bi utvrdio granicu na Dunavu. O borbama tokom

krvavih *Trajanovih ratova* svedoče reljefi s imperatorovog stuba u Rimu, kao i zapisi brojnih hroničara. Dno nekadašnjeg mora beše i zemlja Singa, Gota, Sarmata, Huna, Gepida, koji su današnji Banat zvali *Potiska zemlja*, *Tagorska* i *Eciska*, zemlja Slovena, Avara...

Beskraj ravne zemlje, kojom jedino trajno i surovo gospodari košava. Panonija pred njim.

Panonija, ravničarski kraj pod nesagledivim nebom. Svetle bujice žita. Đermovi, visoki, suvi, omatoreli udovci. Panonija, opusteli salaši, razvaline vetrenjača, bokternice zarasle u travu i šaš, pusti svetionici zalutalih noćnih vozova, mrtvaje, šikare, puste i slatine. Zemlja bez kamena, što svoj vek broji kao stratište i gubilište, na kom nestaju, poput žitnih zrna u mlinskom žrvnju orijaških dimenzija, narodi, i snovi o slobodi i napretku.

Panonija, talasi vrelog peska u leto. Panonija, srebrno ogledalo okovano ledom.

Blagi pritisak na pedalu kočnice zaustavio je automobil.

Izašao je iz kola. Stajao je na toj zemlji, na dnu negdašnjeg *Paratetisa*, pod beskrajnim svodom neba koje izmiče pogledu, njušio je vodu koja je vonjala na krv, crvotočinu, iluzije i sreću...

Činilo mu se da je noć tek minula.

Na platnu neba obris nekoliko zvonika.

– Kule nad vodama.

Ivan se seti kratke sekvence, vinjete Beograda, koju je, lebdeći nad Dunavom, trenutak pre no što će potonuti u bezdan ogromnog prostranstva Panonije, hitrim pogledom lopova uhvatio u ramu automobilskog retrovizora.

Iz te izokrenute perspektive, *vilinski zabran*, grad koji je voleo i osećao kako pulsira kao *živo srce*, ritmom vetrova i godišnjih doba, nalikovao je idiličnoj varoši na bregu u Toskani ili Provansi. Gledajući istu varoš, pretpostavka je, iz te perspektive, nepoznati autor u tekstu objavljenom 1871. godine u *Srpskom omladinskom kalendaru* opisao je velelepni grad *nad čijim rekama su se nadvili gorostasni mostovi, a duž širokih ulica s alejama, često ispresecanih parkovima i trgovima – dobro popločanim, prošaranim mozaikom, ukrašenim istorijskim spomenicima – pruža se prizor arhitektonskog nadmetanja u okvirima onih stilova i u granicama onih visina koje je naročita komisija odredila za svaku ulicu.*

– To je grad zelenila koje je ublažilo klimu, svet čistoće i udobnosti, obitavalište dugovečnih ljudi – citirao je poslednju rečenicu tog fantazmagoričnog napisa, a onda je ponovo seo za upravljač automobila.

– To je san – rekao je Ivan.

Tornjevi pred njim ogledali su se u bleštavom crnilu zemlje, na koži tromerke, u ogledalu beskrajnog neba što je, gledano sa dna, nalikovalo vodi, površini iščezlog mora...

Grad

Ti gradovi, što su svoje sadašnje oblike – široke ušorene ulice i pravougaone prostrane trgove – dobili u vreme Austrougarske monarhije, u vreme vladavine secesije i baroka, imaju vitke zvonike crkava, čiji vrhovi, nalik hitrim sečivima što se vade na kraju pijanke, paraju oblake. Centralno mesto zauzima masivna, u žuto ili oker boju ofarbana, secesijska zgrada u kojoj nekada beše – i danas meštani tako kažu – *Magistrat*, uprava grada i dištrikta, ali i sud i zatvor, u kojoj je sada, najčešće, smeštena opštinska administracija ili, u boljem slučaju, biblioteka, arhiv ili neka druga kulturna ustanova. Pred Magistratom je trg, prostran i sa malo zelenila, mesto gde se nekada održavao sajam – pijaca – i počinjale bune i revolucije. Čitanje grada posle Drugog svetskog rata i revolucije dodalo je bezličnim trgovima panonskih varošica spomenik ili, modernije, fontanu sa socrealističkim motivom. Fontana je radila na dan otvaranja, kada je priređena priredba, presečena crvena pantljika i izgovoren

od strane nekog političara zavetni govor. Potom je održan *prigodan kulturno-umetnički program*. Već sutradan, fontana više nije bila u funkciji, crvenu traku je u krošnju kestena upleo vetar, a listove zavetnog govora progutale su dubine prašnjavih arhiva ili bara kraj asfalta. Trebalo je, saopštiti su nadležni, detaljnije srediti dovod vode, doterati unutrašnju glazuru i betonirati prilaze i pešačke staze. Nikada više nije proradila, a njena betonska utroba postala je spremište za otpatke. Osim fontane, trg je dobijao i novo ime, bistu ili spomenik.

Svaka vlast ispisivala je svoju parolu.

I posle – ništa.

Oni su odlazili, trg je opstajao.

U nizu secesijskih zgrada što okružuju taj leti prašnjavi, a zimi snegom i ledom, kao srebrom, optočeni grunt, u prizemlju, ispod komfornih i prostranih stanova, nalazi se pivnica, koja se zvala *Bristol* ili slično, bombasto i glupo, potom berbernica, prodavnica šešira i kapa, kolonijalna radnja koju sada nazivaju samoposlugom, tekstilna trgovina, u koju niko ne ulazi, dva-tri kioska za novine i takozvanu brzu hranu, bioskopska sala, čiji je portal, umesto svetlećom reklamom, obeležen imenima i datumima ljubavi, a repertoar čine filmovi holivudske B-produkcije.

Nikada Ivan Starović nije bio oduševljen provincijom.

Niko od njegovih bližih ili daljih rođaka nije živeo u tim, na prvi pogled i prvi susret, ljupkim, idiličnim varošicama. Njegovo rođenje, njegovo odrastanje, školovanje i njegov život bili su samo nastavak duge linije kojoj je početna tačka bila negde na sredini XVIII veka, familijarnog postojanja – rada,

sticanja, uspona i padova – u prestonici. Istina, česte bune, surovi ratovi, velike ideje i otrežnjujući sunovrati usloveli su seobe njegove porodice. Prvo iz kuća, u prostrane pa u manje stanove u centru grada, a potom na periferiju, da bi konačno familija Starović stigla do letnjikovca na tada udaljenom Senjaku. Nedugo zatim koferi su spakovani ponovo. Deda Ivan, dva očeva brata i sestra otišli su u inostranstvo, u emigraciju i neizvesnost, noseći sa sobom prezime i pamet, jedini kapital koji su imali. Prva stanica beše Engleska. Bila je to, kako su među sobom govorili, trasa kralja Petra.

– Logičan izbor dok stvari u domovini ne krenu željenim tokom.

– Ostrvo slobode i prkosa u ratnom vihoru.

– Englezi. Saveznici u ratu, potpora u miru.

– Zemlja koja će garantovati sprovođenje narodne volje nakon prvih izbora.

Sve to izgovarano je s mnogo nade i optimizma na dokovima vetrovitog i hladnom kišom zasipanog Dovera. U azilu u Brajtonu. U memljivim i hladnim londonskim spavaonicama. Verovali su u tu iluziju, naivni kao i on sâm, potomci velikog vožda Karađorđa.

Niko nije čuo Vinstona Čerčila kako pun viskija i engleske samoljubivosti, nad čijom glavom je lebdeo oreol, satanski dim duvana, kroz zube viče:

– U pakao sa Srbijom!

Pakao beše i život u Londonu. Bledunjavi, umorni svet, starosedeocei prestonice Komonvelta, u njima je video žarište sopstvenih problema. Govorili su:

– *That silly Pole.*

Budalasti Poljak beše svaki Sloven. Ako to nisu konstatovali slušajući radoznalo njihov govor, smeh i glasna dobacivanja, gledajući njihovu odeću, njihovu gustu, tamnu kosu, prodorne, pametne oči, slobodan hod, onda su – ćutali.

– Englezi su svet ćutanja – rekao je Crnjanski.

A Ivan Starović se u to uverio godinama kasnije, posećujući rođake.

Taj svet zbilja ćuti, i kada je u Londonu, i kada iz Londona putuje. U železnicama, i pod zemljom, i nad zemljom, putnici ćute i ne brbljaju, i ne zapitkuju. Sede kao ukočeni. Kao da su lutke od voska.

Odatle, iz Londona, iz zemlje ćutanja, putevi familije Starović se računaju. San Francisco, portugalski biser na Atlantiku – Kaskais, egzotični, divlji i opasni grad – Karakas.

Samo je njegov otac, Pavle, ostao.

– Ovo je – bela ili crvena – i moja zemlja. Imam pravo da živim u njoj. To mi niko ne može uskratiti – rekao je Pavle Paja Starović svome ocu Ivanu na platou stanice u Topčideru.

– Od čega ćeš živeti? – upitao ga je otac Ivan.

– I ovoj vlasti, ma kakva da je, kao i svakoj, biće potrebni dobri lekari, građevinci, inženjeri, kelneri, babice... – odgovorio je.

Ivan se, pričala je Draginja, koja će šest meseci kasnije postati, i pored negativnog stava partije, Pavlova supruga, samo nasmejao, hitro okrenuo i ušao u voz. Poslednji put su se, otac i sin, tada videli. Ovo je bila njegova zemlja, a on inženjer bez iskustva, potreban kadar *velikom zamahu obnove i izgradnje.*

Ali njemu je više od svega – porodice, novca ili partije – bila potrebna Draginja.

Živeli su Draginja i Pavle, kao i svi tada, teško i mučno – razapeti između realnosti sveopšte nemaštine i snova o boljem životu. Naizmenično trpeći pretnje i pritiske, slušajući uveravanja i primajući bogate ponude za prodaju prostrane kuće u lepoj ulici naselja Senjak, odbijali su ih prodajući nameštaj, originalne slike – Konjovića, Save Šumanovića, Šagala; kineske vaze, figurice od žada, kobaltne servise... Zainteresovani su strpljivo čekali konačno posrnuće, ali Ivan i Draginja su, snevajući san o ponovnom okupljanju porodice, bili odlučni u tome da jedinu preostalu familijarnu tekovinu, vrednost – osim imena – kuću na Senjaku, makar golih zidova, sačuvaju. Radili su naporno, čežnjivo, deset godina iščekujući dete. I već kada su mislili da je sve izgubljeno, da će njihovo drugo ime nestati u stranim izgovorima i transkripciji – Starović, Stare, Star – rodio se Ivan.

Bile su Blagovesti.

Trideset sedam godina kasnije stajao je na sredini prostranog trga, negde u provinciji, na obodu *svoje zemlje*, i sećao se storije koju je čuo od majke Draginje, o rastanku njegovog oca i dede, čije ime je dobio. Priču je često pričao, obogaćujući je pikantnim detaljima o svojoj zemlji, roditeljima i sebi, prilikom susreta s rođacima razbacanim po svetu, tužnim i umornim od nepostojanja. Svi oni behu zatrpani iluzijama uspeha, čvrstom valutom bogatstva, opsednuti biznisom, hipohondrijom i čežnjom za toplinom.

– Ovo je moja zemlja – spustio je tiho sebi u bradu tu rečenicu kao opravdanje.

Hodajući lagano, preskačući vijugave linije peska što ga je taložio vetar, pokušavao je da se seti odlaska, za vikend ili dane praznika, u neki grad, u neku od varošica, iz kojih su prljavim, sporim vozovima, jutarnjim autobusima, punim folkloru i mirisa šljivovice, u prestonicu dolazili njegovi drugovi s fakulteta.

– Svi oni su imali kuda da odu, ja nisam. Čista egzotika.

Iznenadni nalet vetra zatalasa teške krošnje kestenova. Ivan zatvori oči.

– Čega se sećam. Proleće, puno mirisa lipa i prošlosti u Somboru, letnja noć, topla, lepljiva, u Valjevu, bela vešalica na žaru i hladno pivo, promenada u Tešnjaru, jednom Budva – *Montenegro zove tebe* – pomodna, bučna i prepuna turista, veličanstveni gospar Kotor i lepi Herceg Novi.

Hercegov grad, podno Orijena, s kojeg pada pogled na ostrvo Mamulu i beskrajno prostranstvo iza nje, bilo je mesto – pomislio je prelazeći preko pustog provincijskog trga – u koje je bilo moguće pobeći. Sakriti se, otići u tvrd grad Tvrtka I Kotromanića, bosanskog bana, koji ga je u župi Dračevici planski izgradio, baš tu i takav, da u njemu trg soli bude i luka za njegove brodove. Ime mu je dao po svetom velikomučeniku i arhiđakonu Stefanu. Posle su ga drugim imenima zvali i u knjige i protokole trgovačke upisivali. Dubrovčani su grad zvali *Castrum Novum*, drugi *Castrum de Sottorina*, po rečici Sutorini kraj koje behu skladišta soli. Beše i *Novatejn* u spisima Evlije ibn Derviša Mehmeda Zilija, kojem umetničko ime beše Čelebija, a posao špijunski zaodnut plaštom putopisačkog zanata. Kada je varoš pripala hercegu Stjepanu Vukčiću Kosači, koji je doveo zanatlje iz drugih krajeva, neimare da sazidaju palate

i kuće, slao mladež na školu i zanate, narod, grad – tvrd, na Sutorini, u župi Dračevici – hercegovi nazva.

– Lep grad – priseti se Ivan svog boravka u Boki – grad u kojem se može voleti i živeti. Tiho, gospodstveno. Živeti u miru, među limunovim stablima i smokvama, čak i usred sezone, u gunguli, kad sve vri u uskim, krivudavim ulicama, ili u februaru – mesecu modrog mora, karnevala i ludila. *Život u žeženom zlatu i hladnoj modrini.*

– Nije li ga zbog toga odabrao Andrić?

– Lep i čudan grad između gluva krša i bezumna mora – govorio je gospodar Ivo.

Ipak, Ivan nikada više u hercegov grad nije otišao.

– Teško se pomeram – govorio je kasnije Ivan odbijajući pozive za gostovanja, seminare i saradnju s ljudima koji su organizovali razne manifestacije u gradovima udaljenim od prestonice.

Što je više vremena prolazilo, sve manje je negde odlazio i putovao. Poznate ulice, kafane, udobna kuća na Senjaku. Ta kuća, taj prostor pun bogatstva i sećanja, vrt, mala fontana koja je leti pretvarana u bazen, staklena bašta – u zlim vremenima, koja su došla brže no što su predvideli rođaci iz inostranstva – beše azil.

– Kako se onda desilo da prihvatim režiju u ovom mestu?
– zapitao se izlazeći na prostrani kameni kej, s kojeg se videla zelena i mrka traka reke.

Posle televizijskog dnevnika

– Želim da odemo odavde – rekla je Irina ustajući iz fotelje dok je na ekranu televizijskog prijemnika iskrila odjavna špica *Dnevnika*.

Klinac je spavao u drugoj sobi. Zvao se Miloš i to ime bila je njena želja, tačnije odluka, kojoj se povinovao kao i svakoj drugoj, i pored obećanja datog ocu pre mnogo godina, u vreme kada su ženidba, brak i deca još bili deo planova i lepih želja retkih rođaka i porodičnih prijatelja.

– Prvo muško dete dobiće ime po tebi, oče. Zvaće se Pavle. Nije tako bilo.

Zbog toga je malog zvao – *klinac*, pokušavajući da tim uopštenim glupim nadimkom doda banalnoj priči malo šarma, a u stvari prekrije, starim plaštom punim rupa, nemoć da se suprotstavi toj mladoj ženi.

– Gde bi otišla?

– Otišli bismo, dakle, mi – rekla je ozbiljno – mi, Miloš, ja i, naravno, ti. Porodica, znaš, i dalje smo porodica, je l' tako?

Ćutao je puštajući da se tutnjava njenog glasa stiša, slegne, kao uskovitlana prašina naletom promaje.

– Mogli bismo u Pariz...

– Grad svetlosti.

– Izbor, priznaješ, nije loš. Pariz? – ponovila je veselo, znajući da je to grad koji Ivan voli. Grad u kojem su se slučajno, kao u nekom drugorazrednom filmu, upoznali, proveli prve dane braka...

– Da, zaista. Pariz ne može biti loš izbor, ali tamo nemam nikoga – rekao je hladno, uzimajući novine koje su dotle ćutale na stolu suzdržavajući buru svojih naslova...

– U Parizu živi moja tetka...

– Da, ti u Gradu svetlosti imaš voljenu tetku Kristinu, a ja?

– A ti, Ivane, imaš mene. Nadam se da je tako i da je to dovoljno...

Ćutao je gledajući preko hrapavog oboda novine u njene oči, u kojima se videla odlučnost osobe koja je odavno pripremljena za ovakav razgovor...

– A zar ne bi, Irina, bilo zanimljivije da film odgledamo do kraja?

– Ti si lud, ili se bezobrazno inatiš...

– Lud?

– Ovaj film, ovde, Ivane, predugo traje. Pun je nasilja, nesigurnosti, i bez obzira na nadu i na naš optimizam, infantilnost i ludilo, nazovi to kako hoćeš, nema, nažalost, srećan kraj – rekla

je tiho, a onda se okrenula od njega, prišla vratima što su preko terase vodila u vrt i vrisnula: – Dosta mi je, znaš, dosta!

Bujicu dokaza za prethodno izrečeno, koja je trebala da usledi, prekinu oštrica Miloševog plača.

Polu sata kasnije, neudobno presavijen u fotelji, s raskriženim novinama na licu, pretvarao se da spava pribavljajući san kao saveznika, kako bi odložio raspravu u koju bi uleteo bez argumenata, snage i volje da se odupre i dokaže razloge zbog kojih želi da ostane...

U tom lažljivom snu, zaštićen koprenom samoće, koja mu je u trideset sedmom letu života sve više nedostajala, pokušavao je da dokuči gde se dela, kuda je otekla hitra reka nekadašnje ambicije, energije, koja ga je kao mladića nosila od jedne države do druge, s kontinenta na kontinent, iz proleća u jesen, iz zime u leto. Neudobni hoteli, jutro na ledom okovanim staničnim peronima, slab doručak podeljen s promrzlim golubovima, putovanja u prljavim kupeima druge klase, noći u hodnicima, u razdrndanim autobusima, automobilima koje povremeno treba gurati, ručak u prirodi, večera na steni uz more. Večno gladan sna. Od Beograda do Postojine, od Trsta do Mon Sen Mišela na Lamanšu, od Bordoa preko Grenobla, do u aprilski led okovanog Lenjingrada. Potom Limasol, Kairo, Aleksandrija, Tunis. Jesen u Barseloni, zima u Portugalu...

A onda, iznenada, pesnica u lice, kao nalet letnje kiše, u predahu između dva putovanja, ponuda za posao, iskušenje braka, željeno dete. Dan kao treptaj, godina kao sen. Neki kilogram više. Ritam očekivanih događaja. Obični dani sa šakama u praznim džepovima, zanimljivi doživljaji u neobičnim društvima.

Nijedan od tih gradova i njihovih simbola – *Toranj Gustava Ajfela, Big Ben, Akropolj i Plaka* – nije mu nedostajao, kao, uostalom, ni prelepe oblasti Toskane, Tirola ili Andaluzije. Niti oni gradovi i predeli koje je u grob ponela Titova Jugoslavija, država koja mu oduvek beše komotna i fina, lako dostupna i zanimljiva.

– Zašto bi mi više nedostajao Pariz od, recimo, Opatije, prostrani i zeleni trgovi Madrida više od malih dubrovačkih pjačeta i ulica, most *Rijalto* na Velikom kanalu u Veneciji više od Starog mostarskog ili nekog mosta preko Miljacke u Sarajevu? – rekao je odbijajući još jedan poziv za odlazak.

Sve to kao da je pripadalo nekom bivšem vremenu, nekom prošlom životu.

Stvarnost. Šta je bila stvarnost Ivana Starovića? Čitanje novih drama, režije, prvi uspesi kod kritike i publike. Paperjasti tegovi slave. Laskavci, lažljivci, udvorice, lepe devojkice, pohotne žene...

Ipak, posao. Šekspir i kompanija. Svaki put iznova traganje, najbolja moguća podela, duge večernje probe, nestrpljenje, iščekivanje – izazov.

– Umetnost je ono što me zadržava ovde – rekao je jednom Irini.

– Glupost – prozborila je prezrivo – režirati, praviti predstave, dakle, raditi ono što znaš i voliš, možeš, za razliku od mene, profesora srpskog jezika, u celom ovom jebenom svetu, u bilo kojoj državi, u bilo kom drugom gradu i na bilo kom jeziku, od eskimskog do aboridžinskog...

– Ali, Irina, samo na ovom jeziku mogu da razmišljam...

Irina je ćuteći prešla preko s gađenjem izrečene fraze i tako je završena još jedna runda pregovora oko odlaska porodice

Starović iz Beograda i Jugoslavije. Kako su se slagale arhivalije tih neuspešnih pregovora, tako se taložila i gorčina u koju je tonuo njihov brak. Znao je da će doći dan kada će morati konačno da razreši Gordijev čvor – ostati ili otići. I tu mu – znao je to – ni san, ni ironija, ni humor u koji je bežao, nadajući se da je to sigurno utočište, ne mogu pomoći, jednostavno, ništa drugo van konkretnog odgovora i odluke.

Onda se to dogodilo. Predveče, u smiraj jednog od onih, kako već umeju da se nameste, predivnih dana marta, koje iskusni ljudi zovu ženskim jer su lažljivi i prevrtljivi, pošto umeju da zanosnom lepotom namame žrtvu u mrežu raskošnošću svojih zamaha, a onda se za tili čas preokrenu u ludilo i očaj...

Sedeo je zavaljen u udobnoj, bordo kožnoj fotelji, koju je nasledio od oca. Beše to jedini preostali deo nekadašnjeg nameštaja u kući. Salonska garnitura, čiji deo je bila ta fotelja ručno rađena u peštanskim salonima nameštaja, carstvu virtuoza, jedina je preživela talas propasti, kada se prodavalo sve kako bi se produžio život, i ostala je tu, poput stare lađe u tihoj luci, da prkosi naletu modernog dizajna udruženog s neverovatnom i samo ženama svojstvenom željom za novotarijama.

Gospodin Pavle, sedeći u toj fotelji, listao je novine i u kratkim gutljajima ispijao popodnevnu kafu. Beše to jedinstveni ritual i jedino zadovoljstvo u njegovom životu.

Hiljadu puta Ivan je odbijao da proda fotelju izgrebanih drvenih rukohvata, okrnjenih nogu, istanjene, izlizane teleće kože. Poslednji put Irinino nagovaranje, dugo i dosadno objašnjavanje, raspravu o stilovima, neuklapanju u postojeći ambijent, prekinuo je oštro rekavši: